

Neoficialus vertimas

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS
TREČIASIS SKYRIUS

BYLA GRAUŽINIS PRIEŠ LIETUVĄ

(Pareiškimo Nr. 37975/97)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2000 m. spalio 10 d.

Byloje Graužinis prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Trečiasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudaryta iš:

pirmininko J.–P. COSTA,

teisėjų W. FUHRMANN,

L. LOUCAIDES,

P. KŪRIO;

K. JUNGWIERT,

sero Nicolas BRATZA,

H. S. GREVE

ir *skyriaus kanclerės* S. DOLLÉ,

po svarstymo uždaruose posėdžiuose 1999 m. kovo 2 dieną ir 2000 m. rugsėjo 19 dieną skelbia šį sprendimą, kuris buvo priimtas pastarąją dieną:

PROCESAS

1. Byla buvo pradėta Lietuvos Respublikos piliečiui Arminui Graužiniui (“pareiškėjui”) 1997 m. liepos 21 dieną pateikus pareiškimą (Nr. 37975/97) Europos Žmogaus Teisių Komisijai (“Komisijai”) prieš Lietuvos Respubliką pagal ankstesnę Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (“Konvencijos”) 25 straipsnį.

2. Pareiškėjui atstovavo K. Stungys, Vilniuje praktikuojantis advokatas. Lietuvos Vyriausybei (“Vyriausybei”) atstovavo jos atstovas, teisingumo viceministras G. Švedas.

3. Pareiškėjas teigė, kad buvo pažeistos Konvencijos 5 straipsnio 3 ir 4 dalys, kadangi jis nebuvo pakartotinai pristatytas teisėjui ir negalėjo ginčyti jo suėmimo teisėtumo.

4. Pareiškimas buvo perduotas Teismui 1998 m. lapkričio 1 dieną, kai įsigaliojo Konvencijos vienuoliktasis protokolas (vienuoliktojo protokolo 5 straipsnio 2 dalis).

5. Pareiškimas buvo paskirtas Teismo Trečiajam skyriui (Teismo reglamento 52 straipsnio 1 dalis). Šiame skyriuje, kaip numato Teismo reglamento 26 straipsnio 1 dalis, buvo sudaryta kolegija, nagrinėjanti bylą (Konvencijos 27 straipsnio 1 dalis).

6. 1999 m. kovo 2 dienos sprendimu kolegija paskelbė pareiškimą iš dalies priimtinu.

7. Pareiškėjas ir Vyriausybė pateikė savo nuomones dėl bylos esmės (Reglamento 59 straipsnio 1 dalis).

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

8. Pareiškėjas yra Lietuvos pilietis, gimęs 1960 m. Jis gyvena Klaipėdoje, Lietuvoje.

A. Konkrečios bylos aplinkybės

9. 1997 m. gegužės mėnesį vienos kavinės savininkas nurodė, kad pareiškėjas jį mušė ir grasino perimti jo nuosavybės kontrolę.

10. 1997 m. gegužės 19 dieną pareiškėjas buvo sulaikytas. 1997 m. gegužės 21 dieną jis buvo pristatytas į Klaipėdos miesto apylinkės teismą, kuris priėmė nutartį paskirti jam suėmimą. Teismas motyvavo, kad pareiškėjas, kol jis yra įtariamasis šio nusikaltimo padarymu, gali daryti naujus nusikaltimus.

11. 1995 m. gegužės 22 dieną pareiškėjas buvo pareikšti kaltinimai dėl pasikėsینimo įgyti nuosavybę grasinant jėga.

12. 1997 m. birželio 27 dieną pareiškėjas apskundė nutartį skirti jam kardomąjį kalinimą (suėmimą), nurodydamas, kad jo suėmimas yra nepagrįstas, ir prašydamas paleisti už užstatą.

13. 1997 m. liepos 3 dieną Klaipėdos apygardos teismas atmetė skundą. Pareiškėjas šiame posėdyje nedalyvavo, bet jo gynėjas dalyvavo. Apygardos teismas pažymėjo, kad pareiškėjas buvo pristatytas į apylinkės teismą, kuris priėmė nutartį skirti suėmimą, ir kad todėl pirmosios instancijos teismas galėjo įvertinti poreikį laikyti jį suimta, *inter alia*, atsižvelgdamas į jo asmenybę ir poziciją. Apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai nurodė pavojų, kad pareiškėjas gali daryti naujus nusikaltimus, kaip jo kardomojo kalinimo (suėmimo) pagrindą.

14. 1997 m. liepos 17 dieną Klaipėdos miesto apylinkės teismas pratęsė pareiškėjo suėmimo terminą nedalyvaujant pareiškėjui, bet dalyvaujant jo gynėjui. Teismas nebelaikė, kad pareiškėjas gali daryti naujus nusikaltimus, bet nurodė naujus suėmimo pagrindus, būtent kad pareiškėjas gali slėptis ir bandyti paveikti liudytojus.

15. 1997 m. rugsėjo 5 dieną pareiškėjas pateikė skundą nurodydamas, *inter alia*, kad jo kardomasis kalinimas (suėmimas) yra neteisėtas pagal vidaus teisę ir Konvenciją. Konkrečiai jis teigė, kad sprendimas buvo savavališkas, nes teismas nepateikė jokių faktų savo išvadai, kad jis gali slėptis ir bandyti paveikti liudytojus, paremti. Jis prašė būti paleistas už užstatą.

16. 1997 m. rugsėjo 9 dieną Klaipėdos apygardos teismas grąžino šį skundą nenagrinėtą. Teisėjas informavo pareiškėją, kad Baudžiamojo proceso kodeksas nenumato galimybės apskusti teismo sprendimą pratęsti suėmimo terminą.

17. 1997 m. spalio 16 dieną Klaipėdos apylinkės teismo teisėjas nedalyvaujant šalims atidavė pareiškėją teismui. Savo sprendime teisėjas taip pat nurodė, kad pareiškėjas turi likti

suimtas. Nebuvo nurodytas nei to suėmimo pagrindas, nei terminas. Teisėjas nepaminėjo pareiškėjo skundų dėl jo suėmimo teisėtumo.

18. Kaltinimai pareiškėjui vėliau buvo pakeisti, pareiškus jam kaltinimą dėl chuliganizmo. 1998 m. vasario 24 dieną Klaipėdos apylinkės teismas jį nuteisė. Jis buvo nuteistas 1 metams ir 4 mėnesiams laisvės atėmimo. Jis neapskundė pirmosios instancijos nuosprendžio.

19. Šiuo metu jis yra atlikęs bausmę ir paleistas iš kalėjimo.

II. BYLAI REIKŠMINGOS VIDAUS TEISĖS NUOSTATOS

20. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalis numato:

“Asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą.”

21. Bylai reikšmingos Baudžiamojo proceso kodekso nuostatos:

52 straipsnio 2 dalies 3 ir 8 punktai bei 58 straipsnio 2 dalies 8 ir 10 punktai atitinkamai numato, kad kaltinamieji ir jų gynėjai turi teisę “pareikšti prašymus ...” ir “apskusti kvotėjo, tardytojo, prokuroro ir teismo veiksmus bei sprendimus.”

104¹ straipsnis (galiojės iki 1998 m. birželio 24 dienos):

“...suimtą asmenį ne vėliau kaip per 48 valandas... pristato teisėjui... . Teisėjas privalo... asmenį apklausti dėl suėmimo pagrįstumo. Suimtojo asmens apklausoje gali dalyvauti prokuroras ir gynėjas. Apklauses suimtąjį asmenį, teisėjas gali palikti nutartį paskirti kardomąjį kalinimą (suėmimą) galioti toliau, nustatydamas konkretų suėmimo terminą, pakeisti ar panaikinti kardomąją priemonę. ...

Perdavus bylą į teismą, paskirti, pakeisti ar panaikinti kardomąjį kalinimą gali teismas...”

106 straipsnio 3 dalis (galiojusi iki 1998 m. birželio 24 dienos):

“Kardomojo kalinimo (suėmimo) termino pratėsimui sprėsti... teisėjas privalo surengti posėdį, į kurį turi būti šaukiami gynėjas bei prokuroras, o esant būtinumui,- ir suimtas.”

109¹ straipsnis (galiojės iki 1998 m. birželio 24 dienos):

“Suimtas arba jo gynėjas parengtinio tyrimo metu turi teisę paduoti skundą dėl kardomojo kalinimo paskyrimo apeliacinės instancijos teismui... Skundui nagrinėti gali būti surengtas posėdis, į kurį šaukiami suimtas su gynėju ar vien tik gynėjas. Prokuroro dalyvavimas tokiame posėdyje yra būtinas.

Apeliacinės instancijos teismo teisėjo priimtas sprendimas yra galutinis ir kasacine tvarka neskundžiamas.

Pakartotinis skundas išsprendžiamas nagrinėjant kardomojo kalinimo terminų pratėsimą.”

Dabartinis 109¹ straipsnis (įsigaliojės 1998 m. birželio 24 dieną) numato, kad suimtas gali apskusti suėmimą sankcionuojančius sprendimus tiek parengtinio tyrimo, tiek bylos nagrinėjimo teisme metu. Skundui nagrinėti dabar teismas privalo surengti posėdį, į kurį privalo būti šaukiamas suimtas ir jo gynėjas arba tik gynėjas.

249 straipsnio 1 dalis:

“Teisėjui vienasmeniškai arba teismui tvarkomajame posėdyje sprendžiant kiekvieno kaltinamojo atidavimo teismui klausimą, turi būti išaiškinamos šios aplinkybės:...

11) ar tinkamai parinkta... kardomoji priemonė...”

250 straipsnio 1 dalis:

“Pripažinęs, kad yra pakankamas pagrindas kaltinamajam atiduoti teismui, teisėjas vienasmeniškai ar teismas tvarkomajame posėdyje turi išspręsti šiuos klausimus...

2) dėl kardamosios priemonės kaltinamajam...”

267 straipsnio 1 dalis:

“Teisiamasis turi teisę:...

3) pareikšti prašymus;...

11) apskusti teismo nuosprendį ir nutartį.”

297 straipsnis:

“Prieikus bylos nagrinėjimą atidėti... teismas... privalo išklausti teismo nagrinėjimo dalyvių prašymų ir priimti dėl jų reikiamus sprendimus.”

372 straipsnio 4 dalis (galiojusi iki 1999 m. sausio 1 dienos, dabar panaikinta):

“Negali būti skundžiamos teismų priimtose ... nutartys dėl... kardamosios priemonės paskyrimo, pakeitimo ar panaikinimo... Prieštaravimai šioms nutartims gali būti nurodyti apeliaciniame skunde dėl nuosprendžio.”

TEISĖ

I. DĖL KONVENCIJOS 5 STRAIPSNIO 3 DALIES PAŽEIDIMO

22. Pareiškėjas teigė, kad buvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 3 dalis, kuri skelbia:

“Kiekvienas sulaikytasis arba suimtas pagal šio straipsnio 1 dalies c punkto nuostatas turi būti skubiai pristatytas teisėjui ar kitam pareigūnui, kuriam įstatymas yra suteikęs teisę vykdyti teismines funkcijas, ir turi teisę į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką arba teisę būti paleistas proceso metu. Paleidimas gali būti sąlygojamas garantijų, kad jis atvyks į teismą.”

23. Pareiškėjas skundėsi, kad ištisus mėnesius po jo sulaikymo, t.y. kai Klaipėdos apygardos teismas nagrinėjo jo skundą dėl 1997 m. gegužės 21 dienos nutarties skirti suėmimą ir kai Klaipėdos miesto apylinkės teismas 1997 m. liepos 17 dieną bei spalio 16 dieną pratęsė jo suėmimo terminus, jis nebuvo pakartotinai pristatytas teisėjui.

24. Vyriausybė teigė, kad 5 straipsnio 3 dalis nereikalauja pakartotinai pristatyti pareiškėją teisėjui.

25. Teismas pažymi, kad pareiškėjas buvo pristatytas teisėjui praėjus dviem dienoms po jo sulaikymo. Todėl 5 straipsnio 3 dalyje numatyta garantija šioje byloje buvo suteikta. Teismas mano,

kad pareiškėjo skundas, kad per kelis mėnesius po jo sulaikymo jis nebuvo pakartotinai pristatytas teisėjui, turi būti nagrinėjamas Konvencijos 5 straipsnio 4 dalies kontekste (žr., *mutatis mutandis*, *Trzaska v. Poland*, no. 25792/94, 2000-07-11, §§ 70-79).

Esant šioms aplinkybėms, Teismas pripažįsta, kad Konvencijos 5 straipsnio 3 dalis neapima teisės pakartotinai būti pristatytam teisėjui (t.p. žr., *mutatis mutandis*, *Jėčius v. Lithuania*, no. 34578/97, 2000-07-31, §§ 84-87).

26. Taigi Konvencijos 5 straipsnio 3 dalis nebuvo pažeista.

II. DĖL KONVENCIJOS 5 STRAIPSNIO 4 DALIES PAŽEIDIMO

27. Pareiškėjas skundėsi, kad buvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis, kuri skelbia:

“Kiekvienas asmuo, kuriam atimta laisvė dėl sulaikymo ar suėmimo, turi teisę kreiptis į teismą, kad šis greitai priimtų sprendimą dėl kalinimo teisėtumo ir, jeigu asmuo kalinamas neteisėtai, nuspręstų jį paleisti.”

28. Ir šia nuostata remdamasis, pareiškėjas skundėsi, kad jis nebuvo pakartotinai pristatytas teisėjui (žr. t.p. šio sprendimo § 23).

Jis taip pat skundėsi, kad dėl ankstesnės Baudžiamojo proceso kodekso 372 straipsnio 4 dalies nuostatos iš jo faktiškai buvo atimta galimybė apskūsti sprendimus, kuriais buvo pratęsimas jo suėmimo terminas.

Galiausiai jis skundėsi, kad 1997 m. spalio 16 dieną Klaipėdos miesto apylinkės teismo teisėjas pratęsė suėmimo terminą neišklausęs šalių, tuo pažeisdamas pareiškėjo teisę ginčyti jo suėmimo teisėtumą rungtyniškame procese.

29. Vyriausybė teigė, kad Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis nereikalauja, kad pareiškėjas būtų pakartotinai pristatytas teisėjui.

Be to, Vyriausybė teigė, kad 5 straipsnio 4 dalies garantijos šioje byloje buvo suteiktos. Konkrečiai, pareiškėjo skundą dėl 1997 m. gegužės 21 dienos nutarties paskirti suėmimą išnagrinėjo apygardos teismas rungtyniškame posėdyje.

Dėl pareiškėjo suėmimo termino pratęsimo procedūros Vyriausybė teigė, kad 1997 m. liepos 17 dienos apylinkės teismo posėdyje dalyvavo pareiškėjo gynėjas. Remdamasi Teismo praktika (žr. *Sanchez-Reisse v. Switzerland*, no. 9862/82, 1986-10-21, Series A no. 107), Vyriausybė teigė, kad 1997 m. spalio 16 dieną teisėjui nebuvo reikalo išklausti šalis, nes 5 straipsnio 4 dalies prasme pakanka “rašytinės procedūros”.

30. Teismas primena, kad Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis suteikia sulaikytiems ar suimtiems asmenims teisę kreiptis į teismą dėl procesinių ir materialinių sąlygų, esminių jų laisvės atėmimo “teisėtumui” Konvencijos prasme (žr. *Brogan and Others v. the United Kingdom*, nos. 11209/84, 11266/84, 11386/85, 1988-11-29, Series A no. 145-B, pp. 34-35, § 65).

31. Be to, valstybės vidaus teismas, nagrinėdamas tokius klausimus, privalo suteikti “teismo proceso garantijas”. Procesas turi būti rungtyniškas ir turi visada užtikrinti šalių – prokuroro ir suimtojo – lygybę. Tuo atveju, jei asmens suėmimas patenka į Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c punkto taikymo sferą, būtinas posėdis (žr. *Trzaska v. Poland*, no. 25792/94, 2000-07-11, § 74).

32. Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis neužtikrina teisės skūsti sprendimus, kuriais skiriamas ar pratęsimas suėmimas, kadangi nuostatoje kalbama apie teisę “kreiptis į teismą”, o ne “apskūsti”. Vieno organo įsikišimas atitinka 5 straipsnio 4 dalies reikalavimus su sąlyga, kad taikoma procedūra yra teismo pobūdžio ir suteikia individui garantijas, atitinkančias laisvės atėmimo rūšį (žr. minėtą sprendimą *Jėčius* byloje, § 100). Tačiau jeigu vidaus teisė numato apskundimo sistemą, apeliacinis organas irgi turi atitikti 5 straipsnio 4 dalies reikalavimus (žr. *Toth v. Austria*, no. 11894/85, 1991-12-12, Series A no. 224, § 84).

33. Grįžtant prie šios bylos faktų, Teismas pažymi, kad pareiškėjo kardomasis kalinimas (suėmimas) buvo paskirtas, kai jis buvo pristatytas į Klaipėdos miesto apylinkės teismą 1997 m. gegužės 21 dieną.

Lietuvos vidaus teisė suteikė jam teisę apskusti šį sprendimą. Galima teigti, kad šiai apskundimo teisei taikomos Konvencijos 5 straipsnio 4 dalies nuostatos. Nagrinėjant skundą po maždaug šešių savaitių, 1997 m. liepos 3 dieną, pareiškėjui Klaipėdos apygardos teisme atstovavo jo advokatas, bet pats pareiškėjas nedalyvavo.

Pagal tuo metu galiojusią Baudžiamojo proceso kodekso 109-1 straipsnio 3 dalį, kreipimaisi į teismą dėl kardomojo kalinimo (suėmimo) pratęsimo buvo laikomi pakartotiniais skundais. Todėl Teismas mano, kad pareiškėjo kardomojo kalinimo (suėmimo) pratęsimui 1997 m. liepos 17 dieną Klaipėdos apygardos teisme taip pat turėjo būti taikomos Konvencijos 5 straipsnio 4 dalies garantijos. Tačiau pareiškėjas nedalyvavo posėdyje, praėjus daugeliui savaitių nuo pradinio kardomojo kalinimo (suėmimo) paskyrimo, o teismas pakeitė kardomojo kalinimo (suėmimo) pagrindą - grėsmę, kad pareiškėjas gali daryti naujus nusikaltimus - į grėsmę, kad pareiškėjas gali slėptis ir bandyti paveikti liudytojus.

Po to pareiškėjas neturėjo jokių teisinės gynybos priemonių Konvencijos 5 straipsnio 4 dalies prasme. Tai įrodo tas faktas, kad pareiškėjas bandė pateikti skundą dėl kardomojo kalinimo (suėmimo) sprendimo, bet jį buvo atsisakyta priimti Klaipėdos apygardos teismo 1997 m. rugsėjo 9 dienos raštu. Be to, naujas bylą nagrinėjusio teismo sprendimas laikyti pareiškėją suimtą buvo priimtas 1997 m. spalio 16 dieną, nedalyvaujant nei prokurorams, nei gynybos pusei.

34. Teismas mano, kad, atsižvelgiant į tai, kokių pareiškėjo teisių klausimas buvo sprendžiamas (t.y. jo laisvės klausimas), taip pat į laiko tarpą tarp įvairių sprendimų bei į kardomojo kalinimo (suėmimo) pagrindo pakeitimą, pareiškėjo dalyvavimas 1997 m. liepos 3 ir 17 dienos posėdžiuose dėl ikiteisminio kardomojo kalinimo (suėmimo) buvo būtinas tam, kad pareiškėjas galėtų suteikti advokatui pakankamą informaciją ir nurodymus.

Be to, vertinant apskritai, šie ir vėlesni kreipimaisi į teismą neužtikrino pareiškėjui efektyvios jo suėmimo teisėtumo kontrolės, kaip reikalauja Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis.

Esant šioms aplinkybėms, Teismas daro išvadą, kad pareiškėjui nebuvo suteiktos garantijos, atitinkančios jo laisvės atėmimo rūšį.

35. Todėl buvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis.

III. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

36. Konvencijos 41 straipsnis numato:

“Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.”

A. Žala

37. Pareiškėjas prašė Teismo priteisti jam atlyginimą už turtinę ir neturtinę žalą, bet šiuo aspektu nenurodė jokių konkrečių sumų.

38. Vyriausybė teigė, kad pareiškėjo reikalavimai yra nepagrįsti.

39. Teismas neranda priežastinio ryšio tarp Konvencijos 5 straipsnio 4 dalies pažeidimo ir reikalavimų atlyginti turtinę žalą. Todėl jis atmeta reikalavimus pagal šį punktą (žr., *inter alia*, *Demir and Others v. Turkey*, nos. 21380/93, 21381/93, 21383/93, 1998-09-23, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VI, p. 2660, § 63).

40. Tačiau Teismas mano, kad pareiškėjas patyrė tam tikrą neturtinę žalą, kurią nepakankamai atlygina pažeidimo pripažinimas. Vertindamas teisingumo pagrindais Teismas pagal šį punktą priteisia pareiškėjui 5 000 litų (LTL).

B. Kaštai ir išlaidos

41. Pareiškėjas taip pat reikalavo 4 000 LTL bylinėjimosi išlaidoms, susijusioms su procesu Konvencijos organuose, padengti.

42. Vyriausybė teigė, kad reikalaujama suma yra per didelė.

43. Vertindamas teisingumo pagrindais Teismas bylinėjimosi išlaidoms padengti priteisia pareiškėjui 3 000 LTL bei bet koki pridėtinės vertės mokestį, kuris gali būti taikomas.

C. Palūkanos įpareigojimų nevykdymo atveju

44. Pagal Teismo turimą informaciją, įstatymų nustatyta metinė palūkanų norma, taikoma Lietuvoje šio sprendimo priėmimo dieną, yra 9,5 %.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Nustato*, kad nebuvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 3 dalis;
2. *Nustato*, kad buvo pažeista Konvencijos 5 straipsnio 4 dalis;
3. *Nustato*:
 - (a) kad Valstybė atsakovė turi sumokėti pareiškėjui per tris mėnesius nuo dienos, kai sprendimas taps galutiniu pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį,
 - (i) 5 000 (penkis tūkstančius) LTL neturtinei žalai atlyginti;
 - (ii) 3 000 (tris tūkstančius) LTL bylinėjimosi kaštams ir išlaidoms padengti bei bet koki pridėtinės vertės mokestį, kuris gali būti taikomas;
 - (b) kad nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo turės būti mokamos paprastosios 9,5 % metinės palūkanos;
4. *Atmeta* kitus pareiškėjo reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2000 m. spalio 10 dieną, remiantis Teismo reglamento 77 straipsnio 2 ir 3 dalimis.

S. DOLLÉ
Kanclerė

J.-P. COSTA
Pirmininkas